Független művelődési és helytörténeti havilap
XXIV. évfolyam 11. (693.) szám, 2018. november 22. – csütörtök

HÉTFALU

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, dr. Kovács Lehel István

• Kovács Lehel István

Erődök és bölények Bodzavámon

Bodzavám vagy Bodzaváma, Bosauer Zollamt, Vama Buzăului. Község Brassótól 31 km-re délkeletre, a Bodza folyó felső folyásánál. 1850-ben 685-en lakták, ebből 583 román, 55 magyar, 1 német és 46 cigány. 2002-ben 3356 lakosából 3337 román 5 magyar, 1 német nemzetiségű. Egy személy zsidónak és 12 cigánynak vallotta magát. Az egykori határátlépő, kaszárnya és vámház ma is határt jelent: határt a csend és nyugalom, valamint a városi világ zaja és forgataga között, határt a szinte érintetlen természet és az ember mindent beépítő haszonlesése között, mert csendesen surran el a változó idő, s az ó- és középkor forgalmas „sztrádájából" az elhagyatottság szigete lett.

Nehéz, hosszú, meggyötrő volt az út, s most, lázálmában, a másik világ kapujában, kószán derengtek fel előtte a képek. A Hét hegy városát látta, Sztambult[1], Ahmed szultán kék mecsetjével[2], a dzsámivá vált Szent Szófia[3] székesegyházzal, amely az akkor ismert összes építészeti elem tökéletes szintéziseként vált a keresztény világ legnagyobb templomává, a Héttoronnyal[4], ahol annyi magyar raboskodott, az Ágyúkapu palotával[5], amely város volt a városban, s ahonnan az Oszmán Birodalom szultánjai kormányoztak már jó 300 éve. Látta, amint feleségével és négy gyermekével elhagyják az Aranyszarv-öblöt. A bivaly vontatta szekerekkel nagyon lassan haladt a karaván a poros úton. Látta Drinápolyt[6] az ország legmagasabb minaretjével a Szelim-mecset mellett, majd az ismét hosszú és fárasztó utat Rumélia[7] fővárosáig, Szeredőcig[8], amelyet a Bölcsességről neveztek el. Testét iszonyú görcsök kínozták, ám a hidegrázás közepette is lelke szabadon szárnyalt lázálmában. Fentről látta, ahogy az Iszker áttöri magát a Balkán-hegységen, s a kialakult szurdokvölgyekbe épített úton ott battyogott lassan bivaly vontatta karavánjuk, az egyik szekéren felesége és gyerekei, akik most itt fekszenek szörnyű kínok között mellette a lazarétumban[9]. Csodálatos hegyek magas csúcsokkal. Nikápoly[10] városa felé igyekeztek – amelyet Traianus[11] alapított, miután legyőzte a dákokat, – hogy átkeljenek a Dunán, ám amint közeledtek, kétségbeesetten kiáltozó menekülőkkel találkoztak: *„Veba![12] Csumá![13]"*. Ekkor találkozott először a pestissel, amelyről szóló híreket mindig is nagy érdeklődéssel követett, ám így, testközelbe, csak most került vele. Azonnal Oroszcsík[14] fele vették útjukat, habár nagy kerülő, ott át lehet majd kelni a Dunán, és ami a legfontosabb: ott nincs pestis. Akkor még nem tudták: a fekete halál velük jött Sztambulból… Újhold napján érkeztek a Duna partjára, a törökök Bajrámot[15] ültek. Mindenütt őrtüzek égtek, nagy volt a ribillió, felvonulások új ruhákban, mulatozások, hangoskodások. Alig találtak vízi alkalmatosságokat, amelyekkel átkelhettek a széles folyamon, ám végül is megérkeztek valahogy Gyurgyevóba[16]. Duzzanatokkal, bubókkal telt teste lassan feketedett. A kínzó fejfájás már távolinak tűnt, a görcsök és a láz elviselhetőnek. Egyre magasabbról tekintett le. Bukarest belvárosa. Ott állt Ypsilanti[17] palotájában, a fejedelem dolgozószobájában és átadta neki a szultán titkos üzenetét. Hét nyelvet beszélt, dragomán volt, hivatalos tolmács és küldönc, a Magas Porta követe Havasalföld fejedelméhez, majd Erdély főkormányzójához, Brukenthal[18] báróhoz. A hétfalusi csángók hatalmas lovas szekerein utaztak tovább Bukarestből. Kiszárnyalt a palotából, fentről látta Esővásárhelyt[19], a Székelyek vásárát[20], a havaselvi székely megye székhelyét, a Király-hegyet, a Bodzatáblát, a Lobkowitz-erődöt. A hideg is kirázta, amikor átlépte az országhatárt. Végre Erdély! Hazaérkezett… Teste teljesen elfeketedett, kihűlt, merevvé vált ugyanúgy, mint a szobában fekvő öt másik test: egy nagy és négy kicsi. Ám a hat szabad lélek összefonódott a Barcaság kék ege alatt, s forró ölelésben elindult a Fény felé. Hazaérkeztek…

(Folytatása a 2. oldalon.)

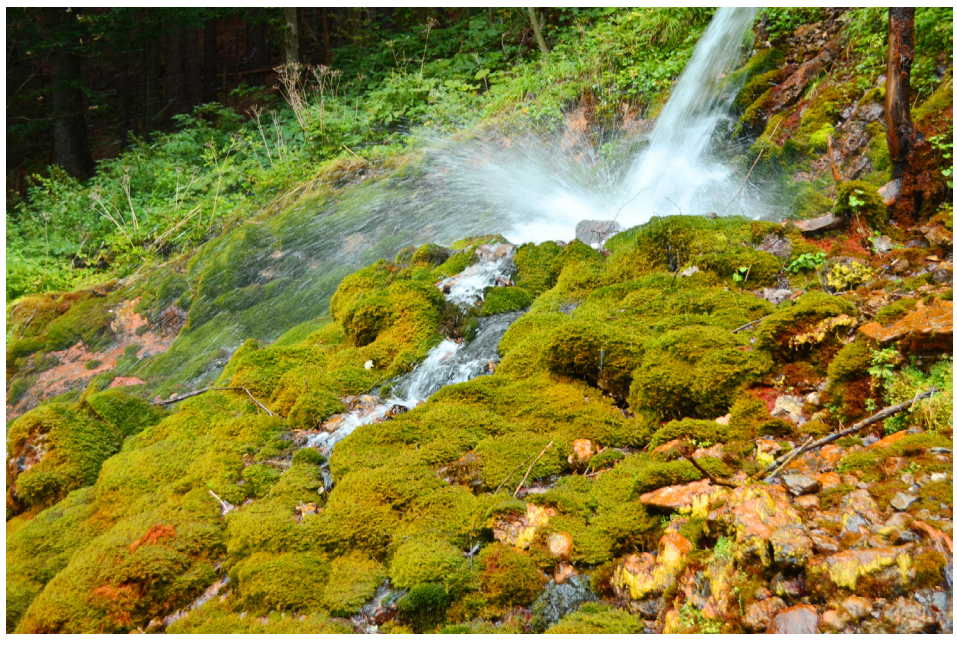

[1] Isztambul, törökül: Istanbul, görögül: Konsztantinúpolisz, régiesen Sztambul, Bizánc, Konstantinápoly.
[2] A Kék mecsetet 1609 és 1616 között építették I. Ahmed oszmán szultán utasítására.
[3] Hagia Szophia, Sancta Sophia, Ayasofya, Ajía Szofía 532–537 között épült Nagytemplom.
[4] Yedikule, a Márvány-tenger partján fekvő erőd, híres börtön. A magyar foglyok közül Szilágyi Mihály (Hunyadi Mátyás nagybátyja), Majláth István, Török Bálint, Bornemissza Gergely, Béldi Pál, gróf Esterházy Antal császári főstrázsamester a legismertebbek.
[5] Topkapi szeráj. Építésére II. Mehmed szultán (a Hódító) adott utasítást 1459-ben és 1465-ben fejezték be. A palota az Aranyszarv-öböl és a Márvány-tenger között fekszik az ún. Szeráj Csúcson (Sarayburnu).
[6] Edirne.
[7] Bulgáriát 1382-ben a törökök elfoglalták és Rumélia néven átszervezték, Szófia közigazgatási központtal.
[8] Szófia régi magyar neve.
[9] Kórház, szegényház.
[10] Nikopol, bolgár város a Duna jobb partján, vele szemközt a folyam túlsó partján Turnu Măgurele fekszik.
[11] Imperator Caesar Nerva Traianus Augustus, általánosan elterjedt néven Traianus császár, született Marcus Ulpius Traianus, (Italica, 53. szeptember 18. – Selinus, 117. augusztus 8.) a Római Birodalom császára 98-tól haláláig.
[12] Pestis törökül.
[13] Pestis bolgárul.
[14] Rusze (korábban Ruszcsuk, Rusçuk, régies magyar neve Oroszcsík) város Bulgáriában, a Duna jobb partján.
[15] A muzulmánok áldozati ünnepe (kurban bayram). Négy napon át tart a muzulmánok vigalma, amely egyike a két legfontosabb ünnepüknek. Két hónappal és tíz nappal a ramadán után kezdődik, újholdkor.
[16] Giurgiu, régies magyar neve Fekete Gyergyó, város Havasalföldön, Ruszével szemben.
[17] VII. Sándor (Alexandru Ipsilanti; 1726 – 1807. január 13.) két alkalommal havasalföldi fejedelem, X. Sándor néven egy alkalommal pedig moldvai (a fanarióta uralkodók sorából).
[18] Samuel von Brukenthal (Újegyház, 1721. július 26. – Nagyszeben, 1803. április 9.) Erdély kormányzója, gubernátora 1777. július 16.–1787. január 9. között.
19 Ploiesti.
20 Vălenii de Munte, város Prahova megyében, 1645–1781 között a havaselvi székely megye székhelye. A székhely 1645 előtt Urlati-on (Váralatt) volt, 1781–1845 között pedig Bukovon (Bucov).

* Kiadja a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

ERŐDÖK ÉS BÖLÉNYEK BODZAVÁMON

*

(Folytatás az 1. oldalról.)

Bodzavám viszonylag fiatal település. Nevét onnan kapta, hogy a Bodzai-szoros[21] bejáratánál a vámház közelében létesült. Az egykori vámház köré az 1700-as évek végén a Barcaság falvaiból megszökött román zsellérek[22] telepedtek le. A vámház (45,5773° É; 25,9807° K; 794 m) Béldi birtokon épült 1787-ben, és ezért a család a kincstárral kötött szerződés alapján 1500 veder bort hozhatott be vámmentesen Havasalföldről. A régi vám a Kis-Bodzán[23] volt, Bodzatábla irányában, a *Vizközin*, ott, ahol a a Tatárpatak egybefolyik a Leánypatakkal, s megszületik a Bodza. Furcsa folyó a Bodza: *„a sziklamederben törtető, s áradatkor sziklákat sodró folyó, mely mint e hon szülöttje a haza felé vette útját, de itt a vámnál áttörhetlen sziklahegyekre bukkanván, megtérésre kényszerittetett, s kedvellenesen, ide-oda folyva hosszasan kanyarogva fordul északnak, máshelyt keresve útat be a haza felé; de ilyet 2 mértföld hosszu vonalon sehol nem találhatván, Bodzafordulónál (község) ismét keletre fordul, s eredeti pályafutásával párhuzamos, de ellentétes folyással halad, mig végre átlátva, hogy a szeretett hazától, a kegyelt szülőföldtől csakugyan meg kell válnia: duzzogva, mérgesen habozva, tombolva, sziklákat repesztve és sodorva rohan ki Krásznánál idegen földre."* – írja Orbán Balázs.

A régi vámházban Trianon után egy jó ideig iskola működött.

A falutól nyugatra, az egyik dombon lármafa működött.

A falu délkeleti kijáratánál lévő Kápolna- vagy Kálvária-dombon állnak a régi katolikus templom (45,5718° É; 26,9815° K; 856 m) romjai. Orbán Balázs szerint *„E templom 1794-ben épült, s bár csak 60-ra megy a hivek száma, külön pappal, külön lelkészséget alkot, melyhez Krászna, mint leányközség tartozik."*

A külön papot nem a hívek lélekszáma, hanem a birodalmi szempontok indokolták. Egyrészt az uralkodónak fontos volt, hogy a vámhivatal tisztjei gyakorolhassák katolikus vallásukat, másrészt vesztegintézeti lelkészség jött itt létre. Kraszna az ott működő üvegcsűr magyar munkásai miatt tartozott Bodzavámhoz.

Erdély és Magyarország határán vesztegzár működött. Minden belépőt negyven napig tartottak a karanténban[24], s csak az egészségesek mehettek tovább. A vesztegzárban elhalálozottakat a kontumáci kápolna temetőjében hantolták el.

Erdélyben összesen hét határátkelőhelyen működött vesztegzár: Bodzavámon, Felsőtömösön, Törcsváron, Gyimesbükkön, Gyergyótölgyesen, Ojtozon, Vöröstoronyon. A vesztegintézetek hivatali működését ugyanakkor a brassói székhelyű Erdélyi Királyi Vesztegintézetek Felügyelősége ellenőrizte.

A vesztegintézeti lelkészség[25] 1763-ban alakult meg Bodzavámon, a Kis-Bodzán, Mária Terézia ekkor szólította fel az obszerváns[26] Erdélyi Szent István Rendtartomány elöljáróját, hogy küldjön ferences szerzetest Bodzavámra. A káplánság, amelynek patrónusa a kincstár volt, a Barcasági Dékánság hatáskörébe tartozott (a ferences szerzetesek adminisztrálták még Brassó, Felsőtömös és Törcsvár településeket is), s így egy bonyolult kinevezési rendszer alakult ki a hatásköröket tekintve. A kinevezés nemcsak a tartományfőnök feladata volt, hanem az erdélyi püspökségé is, és a beiktatás a vámhivatal vezetősége előtt történt.

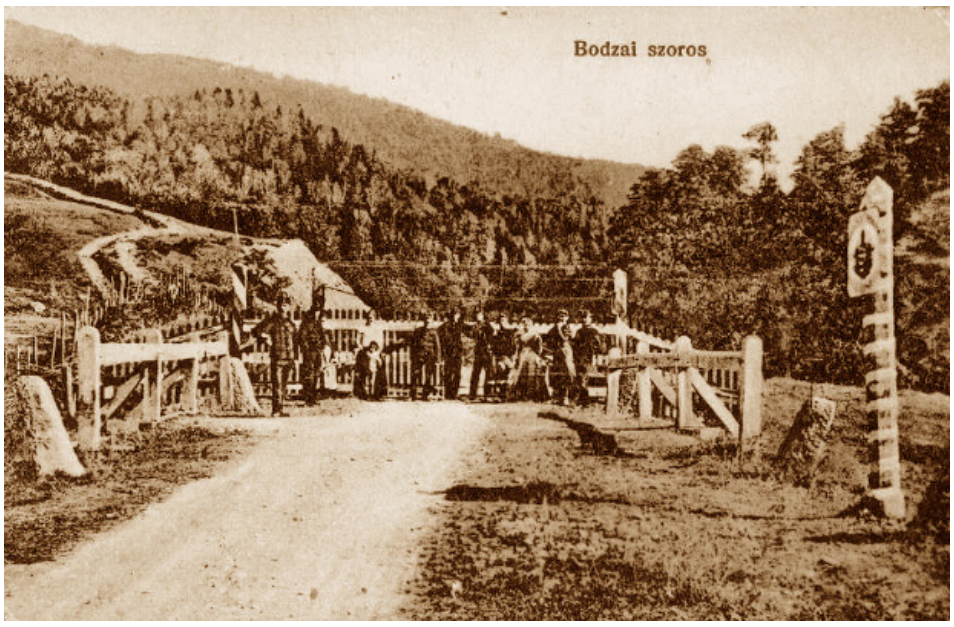

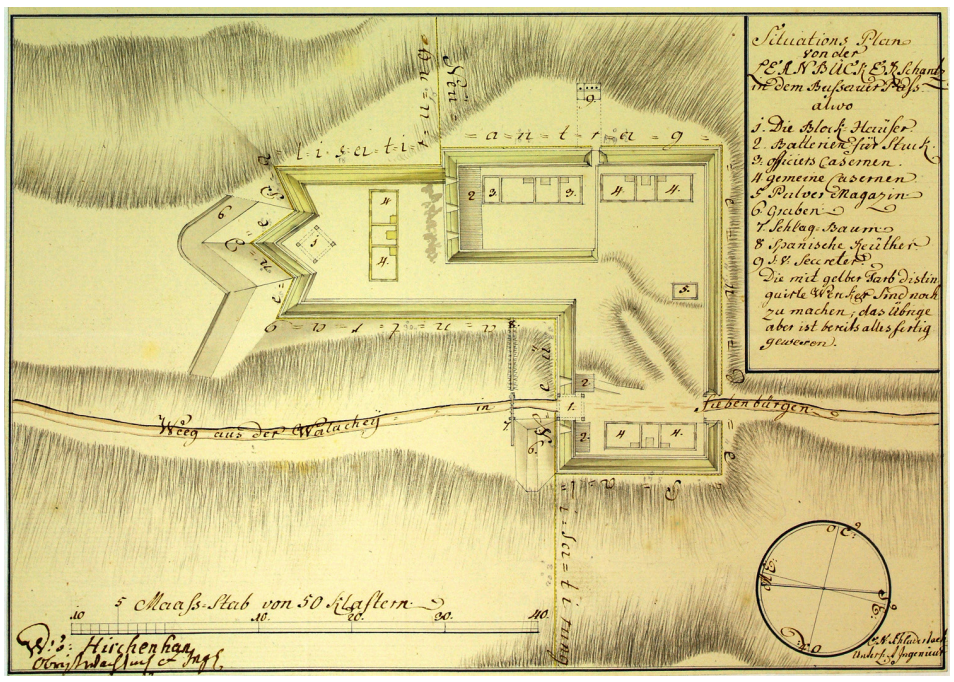

A Kálvária-dombon épült kápolnáról, amely titulusának[27] a Szentháromságot választották, Lamásch József brassói apátplébános 1815-ben a következőket jegyezte fel: *„Itt nagyon szép templom van, de nem a legalkalmasabb helyen."*

Mivel ma már csak a kápolna romjait láthatjuk, álljon itt a leírása Pénzes Lóránd[28] tolmácsolásában: a kincstár költségén épült kápolna hossza 4 orgia[29], szélessége 3 orgia volt, vagyis megközelítőleg 7,5 × 5,6 m. Falai faragott kőből készültek, a padlózatát deszkával padolták. Két ajtóval látták el, az egyik dél fele, míg a másik kelet fele nyílott. A kápolnának öt, jó állapotban levő ablaka volt. A templomhoz sekrestye is tartozott, mely szintén kőből készült, de deszka tetőzettel látták el. A templomban két, fából készült oltár kapott helyet, oltárkövekkel és egy örökmécsessel ellátva, a bejárat két oldalán szenteltvíztartó, a festetlen falakon a keresztút állomásai voltak elhelyezve. A szentélybe két lépcsőfokon lehetett feljutni, melyet áldoztató rács választott el a férfiak és a nők számára elhelyezett öt-öt padtól. A padok mögött gyóntatószék állt. A szentély fölött 7 orgia magas fából készült torony állt, benne két haranggal: a nagyobbik súlya 56 kg, a kisebbik súlya közel 30 kg. A templombelső falai fehérek, egyetlen, fából készült oltárát természetesen a Szentháromság tiszteletére emelték. A szószék a sekrestyéhez közel, a déli oldalon kapott helyet. A berendezéshez hozzátartozott még a gyóntatószék és a keresztelőmedence.

A káplán a vámhivatal egyik épületében kapott lakást, a kápolnától távol. A kőfalú és deszka tetővel fedett ház négy szobából állt, melyből kettőt a lelkipásztor, kettőt pedig az egyház szolgálatát ellátó család számára tartottak fenn. A házhoz nem tartozott udvar, de a lelkész használhatott két konyhakertet.

A káplán Bodzavámon lelkészi és tanítói feladatokat egyaránt ellátott, ő tanította a kevés számú magyar és német ajkú gyermekeket a kápláni lakás egyik szobájában.

Mivel a bodzafordulói magyarság nagy része határőri és vámügyi feladatokat látott el, Trianont követően a magyar lakosság gyorsan elapadt, az egyházközség megszűnt, a templom tetőzete pedig az 1950-es években beomlott. Ma is romhalmaz.

1848-ban épült fel egy régebbi fatemplom helyén a falu jelenlegi ortodox temploma Dogariu Demeter papsága idején, a hétfalusi mokány Ciuta Mózes és felesége, Neacsa adományából. Az Urunk mennybemenetelének[30] szentelt templom bizánci kereszt alakú és a négyfalusi esperességhez tartozik.

Az 1848-as szabadságharcban fontos szerepet játszott Bodzavám. Itt zajlott le az első barcasági csata 1848. november 23–24-én. Ekkor rohanta le Stráva kapitány vezetésével egy osztrákokból és román határőrökből álló csapat a 40 fős székely határvédőket, akik közül 10-et legyilkoltak, 30-at pedig Brassóba kísértek az első hadifoglyokként. A Kárpátkanyar első áldozatait a vesztegzár temetőjében hantolták el. Sírjuk ma jeltelen.

Ugyanebben a temetőben hantolták el közös sírokba az első világháborúban elesett osztrák–magyar és román katonákat is. A jeltelen sírokra nem kerülhetnek az emlékezés virágai…

Történelemmel terhelt hely Bodzavám és környéke. Az ó- és középkorban, de az Erdélyi Fejedelemség idején is itt haladt keresztül a Kárpátok egyik legfontosabb kereskedelmi és hadi útja, melynek ellenőrzésére várat emeltek és vámhelyet hoztak létre a hegygerincen. Giovanni Morandi Visconti olasz hadmérnök 1699-ben készült térképe is jelentős itteni határvédelmi tevékenységéről tanúskodik.

A Német Lovagrend Cruceburg várán, majd a bodzai váron (arx Boza) kívül a Király-hegyen és a Bodzatáblán (Bodzamezőn) a XVIII. században az osztrák hadvezetés a hágón és a szorosban több ponton védműveket létesített. Így jött létre a Kálvária-domb mögötti sáncrendszer, valamint a gerincen a Lobkowitz-erőd. Ez a várrendszer hatékonnyá tette a határvédelmet, amely meg is mutatkozott 1788–1789-ben, az úgynevezett harmadik osztrák–török háború során, amikor a 2. székely határőrezred több győzelmes csatát vívott itt a török csapatok ellen. Ez a háború volt az oka annak, hogy a vámházat áthelyezték a mai Bodzavám falu területére.

A Kálvária-domb mögötti erőd (45,5755° É; 26,8990° K; 865 m) építéséről pontos adataink nincsenek, ám ez mintapéldája az osztrák völgyzáró tüzérségi erődnek.

Az erőd a Bodzavám falu déli végétől keleti irányban húzódó füves dombháton épült úgy, hogy lövegei a Bodza völgye felé irányultak.

(Folytatása a 3. oldalon.)

21 Pasul Buzău, 670 m.
22 *Zsellér*: föld nélküli, vagy kis birtokkal rendelkező bérmunkás.
23 Buzăiel.
24 A karantén szó eredetileg a *quarantina* olasz szóból ered, ami *negyven nap*-ot jelent, ugyanis ennyi ideig tartották, hogy akik még nem betegedtek meg, azok ne kaphassák el a fertőzést.
25 *Parochus Bodzaensis et contumacia capellanus.* A vesztegintézetnél szolgáló papokat a *capellanus* névvel illették, mivel a püspök a ferences szerzetesek közül nevezte ki őket.
26 Az obszervánsok a ferencesek egyik ága, egy sarutlan, a Kisebb Testvérek Rendje (OFM) szerzetesrend.
27 Védőszent.
28 Pénzes Lóránd: *A bodzavámi vesztegintézet káplánsága*, In: Acta Siculica 2012–2013, 513–539.
29 Orgia transsilvanica (erdélyi öl), 1 orgia = 1,866 méter.
30 Ascensio Domini, Înălțarea Domnului.

RMDSZ COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

Készült a Magyar Kormány támogatásával
MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alap

HÉTFALU HONLAPJA
www.hetfalu.ro

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

ERŐDÖK ÉS BÖLÉNYEK BODZAVÁMON

(Folytatás a 2. oldalról.)

A földsáncokkal övezett erőd félkör alakban fekszik keresztben a hegygerincen kb. 100 m hosszon, 50 m szélességben. Jól láthatók az ütegállások és az egyes ütegek között épült földtöltések. Repeszgránát találat esetén ezek a töltések védték meg a szomszédos ütegeket a szétrepülő repeszektől. Az erőd közepén lőszereket védő sáncokat láthatunk.

Maga az erőd csak a keleti irányban, a Bodza völgye felé volt védett. A nyugati oldalán csak sáncokkal volt védett, mert itt egy domboldalra támaszkodott. A domboldalon ma is láthatók a katonai egység és a felszerelés elhelyezésére épült barakksor alapjainak földdel borított maradványai. Magában az erődben szálláshelyek és raktárak kialakítására nem volt lehetőség. A Kálvária-dombon, a temető és a környező kertek területén ma is látható kisebb sáncrendszer valószínűleg a dombháti erőd előretolt állása lehetett.

Bodzaforduló 1876-ig Felső-Fehér vármegyéhez tartozott, utána pedig 1930-ig Háromszékhez. Ezt követően csatolták Brassó megyéhez.

1902 és 1925 között Magyarbodza része volt, amely Bodzaforduló[31], Bodzavám, és Szitabodza[32] helységekre vált szét.

Ma községközpont, a hozzá tartozó Egrestő[33], Kisbodza[34], Döblen[35] és Stăvăreşti falvakkal, összesen 156,63 km² területen.

Egrestőn hozták létre 2008-ban a bölényrezervátumot 5 Ausztriából, Svájcból és Olaszországból hozott bölénnyel (*Bison bonasus* Linnaeus). A 12 hektárnyi Bölények völgye[36] nevet viselő védett területen jelenleg 22 bölény él, de a működtetőknek szándékukban áll a területet 80 hektárra, az állatok számát pedig 34-re növelni.

Bodzavám nagy látványossága a Súgó[37] vagy Malom patak vízesései, amelyet Üvöltő, Suhogó vagy Zúgó nevekkel is illetnek. A patak a Csukás-hegység mészben gazdag konglomerátumaiból[38] kioldja a meszet, és a hegy lábánál hatalmas édesvízi mésztufakúpot rakott le az évszázadok alatt, annak tetején csörgedez a kissé vasrozsdás színű édesvíz.

A festőien szép és szinte érintetlen vidéken elterülő Dang-havas[39] alatti Döblenből mintegy 15 km hosszú, 1200 m szintkülönbségű túraút vezet fel a Vertés-élén a Csukás-csúcsra. A piros kereszt jelzésű ösvény a Csukás ikrei és az Ördög ujjai elnevezésű alakzatok között tekereg a Csukás mesés sziklái között. Ha pedig a Szász-bérc felé irányulunk, Zajzonba érhetünk a terepjáróval járható közel 18 km-es úton, hogy meglátogassuk a hétfalusi csángókat.

A szirti sas (*Aquila chrysaetos* Linnaeus) uralta mesés vidék látványosságai igazából csak madártávlatból összegezhetők, s mert a szépség múlandó, de a lélek örök, bizony, a Kárpátkanyar eme zugának nemes lelke van!

[31] Întorsura Buzăului.
[32] Sita Buzăului.
[33] Acriş.
[34] Buzăiel.
[35] Dălghiu.
[36] Valea Zimbrilor.
[37] Urlătoarea.
[38] Kavicskő.
[39] Dang-havas vagy Dong-havas. Muntele Dungu, 1502 m.

• KARSA BOTOND, DR. BENCZE MIHÁLY

A SZÉKELYKAPUK-CSÁNGÓKAPUK REJTÉLYE

(Folytatás előző lapszámunkból.)

Tegyük ezt ahhoz hasonlóan, miként tettük a *Csángók története* írásunk [Karsa Botond és Dr. Bencze Mihály: *A csángók története* (Brassói Lapok/Hétfalu XXIV. évf. 1-8. szám folytatásban)] alkalmából. És ez alkalommal se foglalkozzunk azzal, hogy amikor teljesen ismeretlen népekkel, nevekkel, vagy elgondolkoztató történésekkel, leírásokkal találkozunk ott – hogyan, s miért nem szerepeltek, nem jelennek meg ezek a történelem, vagy a tudomány ismert lapjain – hanem fogadjuk el utazásunk során létezésüket, létezhetőségüket. Időutazásunkban kb. 57.000 évet kell visszafelé haladnunk az elképzelt (talán valóságos) időszalagon a Kárpát-medencében, a Székelyföldön és röviden, vázlatosan számoljunk be az ott és akkor, majd a később tapasztaltakról.

Az időszalagon való távolságoknak megfelelő évszámok használatának egyszerűsítése érdekében pedig vezessük be időutazásunk kezdetétől: a napjainktól számított, a **ma előtt,** vagyis az **m.e.*** időszámítási rendszert. [***Nagyon fontos!** Az itt alkalmazott „napjainktól számított": **m.e. időmeghatározás** (**ma** **előtti**) – szemben az általánosan használt i.e., vagy Kr.e., Kr.u. időmeghatározásokkal – azt jelenti, hogy egy esemény hány évvel régebben történt napjainkhoz viszonyítva, s ezzel megkönnyíti, leegyszerűsíti a régi, vagy nagyon régi eseményeknek az időszalagra helyezését. Ezzel az időmeghatározási módszerrel elkerülhetők, vagy csak néhány évre csökkenthetők a rendkívül tág időintervallumban (a hosszú időszalagon) a különböző időszámítások, időpont meghatározások okozta bizonytalanságok és torzulások is (a régi időkben egyáltalán nem volt, nem lehetett egységes időszámítás, de gondolhatunk pl. az H. Illig féle „kitalált középkorra", a kb. 300 évre is).]

Ebben a rendkívülien régi, ősi világban már sok-sok ezer év óta éldegélt a Kárpát-medencében a turulnemzetségű magyamaya, vagyis a *zsuábuk* nép, viszonylag kisebb településekben, és főleg Székelyföldön, táltosaik: a tatrangok szakrális vezetésével. Kb. 57 ezer évvel ezelőtt, tehát ~m.e.57.000 körül újabb zsuábuk törzs érkezett, és egy különleges növényt: az életfát, annak elültethető csemetéit is magukkal hozták.

De mi is volt az „**életfa**"? Egy létező növény, fafajta volt-e, hogyan nézett ki, milyen magasra nőtt, volt-e élettani hatása, sajátos energetikai szerepe? És miért nevezték, nevezhették el életfának? Hogyan lehet, hogy a magyar/székely népemlékezetben, valamint a magyar-rokon (pl. a szkítának nevezett) népek hagyományaiban, régi emlékeiben szinte kivétel nélkül szerepel az életfa, de legalábbis valamilyen motívuma, vagy szimbóluma. Ez az igen szétterjedt, sok-sokezer évre kiterjedő, több ezer kilométer távolságokban is megtalálható ismeret, hagyomány, szimbólum-használat nem lehetett a véletlen műve, – egyébként is „nincsenek véletlenek". A magyar népmesékben még az égigérő fa téma is szerepel.

Pedig az ősidőkbe barangolásunk során kapott információnk szerint az „életfa" egykor igenis létezett, és csak a kb. 23.000 évvel ezelőtti kataklizma során pusztult ki teljesen a Kárpát-medencében, a Székelyföldön, ill. a belső-ázsiai Tarim-medence környékén. Hatalmas méretű faszerű növény volt, mély gyökérzettel, vastag törzzsel, felfelé ívelő ritkás ágakkal, és nagy kókuszdióhoz hasonlító terméssel. Csak a lombozata volt különleges, teljesen más, mint a ma ismert növények: évenként nőtt egy-egy ága, nem volt lombhullató, a ritkásan lógó levelei pedig meglehetősen nagyok (a lapulevelek méretéhez hasonlók), nem zöldszínűek, hanem enyhén barnás-színűek (inkább az őszeleji lombokhoz hasonlók) voltak, és viszonylag vastag tapintásuk ellenére áttetszőek. Leveleit gyógynövényként gyűjtötték, mivel számos „hatóanyaga" miatt igen kedvezően volt felhasználható. Az életfa igen magasra: 80–120 m magasra nőtt, törzsének átmérője elérte a 4–5 métert, s inkább kisebb ligetekben, de magányosként is élte hosszú életét (4–4,5 ezer évet!), öreg korára pedig felkopaszodott. Évente egyszer termett, és magról viszonylag jól szaporodott. Hosszú életét a napjainkban is még megtalálható mamutfenyőkhöz, esetleg a majomkenyérfához hasonlíthatjuk, megjelenése a mamutfenyők fenségességét idézte. Életfának elsősorban azért nevezték/nevezhették, mert az élő szervezetekre, így az emberre, állatra kedvező hatással rendelkezett. Hogy ez mit jelenthetett, azt rövidesen meg is ismerhetjük.

Az életfák környékén, az életfa ligetekben az élőlényekben, különösen az emberekben kellemes érzések, valami különleges nyugalom, béke- és boldogság-érzés alakult ki, ezért a zsuábukok igyekeztek elterjeszteni, szaporítani, a természetes szaporodásokat is megsegítve.

A zsuábukok ismereteiben szerepelt az is, hogy három életfa meghatározott egy területet, amelyen az életfák különleges élettani hatásai fokozottan észlelhetők, ezért háromszög alakban telepítették azokat. A fáknak megfelelően, vagyis az általuk kialakult háromszög szakrális súlypontjában helyezkedtek el a tatrangok (táltosok), ez segítette elő szakrális kapcsolataikat, majd itt alakították ki a SZERtartásokat.

(Folytatás a 4. oldalon.)

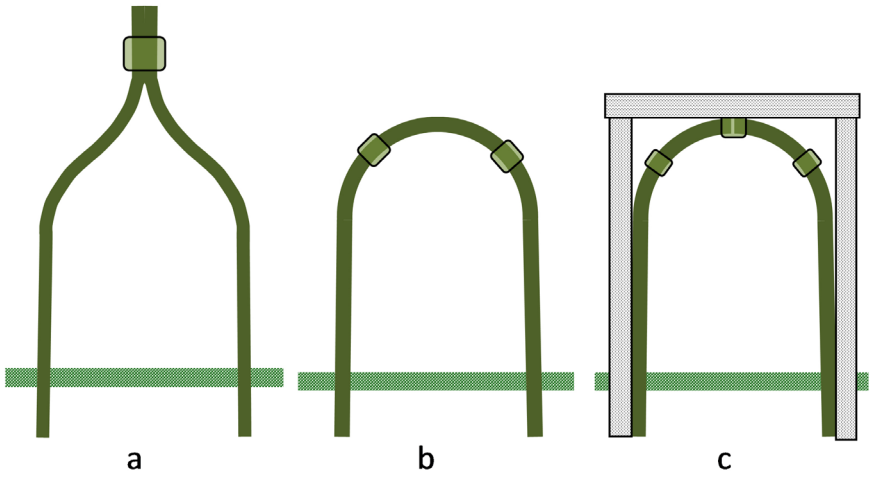

* KIADJA A HÉTFALUSI MAGYAR MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG – © HMMT, 2018. * ISSN 1582-9006 *

• KOVÁCS LEHEL ISTVÁN

CSODA HOSSZÚFALUBAN

A hosszúfaluban működő fafaragászati iskola minden kétséget kizáróan a hétfalusi magyar oktatás fénypontját jelentette. Számos nemzetközi és országos híres kiállítás leltárából köszön vissza az iskola neve, vagy tanárainak, diákjainak faragványai, mindezek ellenére azonban nagyon ritkán lehet látni fényképet a művekről, még ritkábban foghatunk a kezünkbe egy-egy akkori szobrocskát, képkeretet vagy bárminemű alkotást az iskolából. Egy Huszka József tervezte láda, pár falburkolat a Peles kastélyban, számos oltár és templomi bútorzat jelentik jelen pillanatban az iskola működésének tárgyi bizonyítékait.

Ilyen körülmények között nem lehet azon csodálkozni, hogy mennyire megörültem egy jó évvel ezelőtti magyarországi telefonhívásnak, mely szerint két szobrocskára és egy kísérőlevélre bukkantak a hosszúfalusi fafaragászati iskola művei közül. A kísérőlevél szerint egy harmadik szobrocskának is léteznie kellett, ez azonban nem volt a másik mellett. A levél így hangzik: *„Ezen fekvő tehenet készítette Páljános György Háromszék megyei kökösi születésű 25 éves műfaragászati III. éves rendkívüli tanuló 9 heti türelmes munka után Kupcsay János műfaragászati s rajztanár vezetése alatt elkészült 1880. június 26ik napján. Vele egy szobában dolgoztak: Milu József, Kádár Béla, Kis Manó, Balázs Péter, Papbinder János, Magdó Márton. Éljen a művészet!”*

A meglévő két szoborról készült fényképeket közöljük, hadd vessen mindenki egy pillantást az iskola műveire, ugyanakkor **felhívást is szeretnénk intézni mindenkihez, akinek birtokában van valamilyen szobor az iskola művei közül, küldjön róla egy fényképet, írja meg történetét!**

Az iskola híres diákjairól sokat tudunk, Páljános György neve is előfordul egyszer-kétszer, viszont mára már teljesen elfedte a történelem homálya. **Ha valaki valamit tud róla, nyugodtan írja meg!**

Annyit sikerül kinyomozni, hogy az Erdélyi gazdák 1879. október 2-án Sepsiszentgyörgyön megtartott V. vándorgyűlésén 2 arannyal díjazták munkásságát, Hasonlóan Köllő Miklós, Sánek Samu, Stoff János műfaragó növendékek Hosszúfaluból a műfaragványokért 2–2 darab aranyak kapta díjként.

Hasonlóan, álljon itt egy cikk a Nemere című újságból (IX. évfolyam 83. szám, 1879. október 16.):

„A kiállított tárgyak közt figyelmünket legelőször is a hosszúfalusi műfaragászati iskola készítményei vonták magukra. Egy oly kollektio volt ez a legszebb műfaragászati czikkekből, amely bármily nagyobbszerű kiállításnak csak díszére válhatott volna. Ki volt állítva összesen 116 darab tárgy és ezenkívül mutatványok a szabadkézi rajzból. Elárusítható tárgy volt 55 drb, amelyek nagy részben a kiállítás alatt el is keltek. Gyakorlati tanulmány fából volt 37 darab, agyagmintázat módszeresen a tanulmány fokozatos keresztülvitelét feltüntetve 19 darab. A kiállított darabok közt voltak olyanok, amelyekben a faragászati tökélyt mintegy megtestesítve láttuk. – Ezek közt leginkább kitűnt egy asztali ékítmény látogatójegyek számára, diófából faragva (készítette Stoff János). Egy körtefából készült virágtartó, melynek készítője csíkgyergyói Köllő Miklós, a székely egylet költségén jelenleg a müncheni akadémián tanul. Ő készítette azon gyönyörű képrámát is, amély a székesfehérvári kiállításom is méltó feltűnést keltett (ára 90 frt); egy tölgyfából faragott szarvas, amelynél a szőrözet kivitele volt feltűnő a szarvas nemes magatartása mellett (készítette Sánek Sámuel); egy nagy képráma (kész. László Gyula); egy toilette asztal tükörrámával, a melynek legtöbb bámulója akadt (kész. Joós Imre); egy darabból álló gyakorlati tanulmány (kész. Bocz József); csakugyan gyakorl. tanulmányok Farkas Ede és Farkas Istvántól. A mintázásokból meglepő ügyesen valának készítve Páljános György és Köllő Miklós szegletrámái. A kiállított rajzok oly pontossággal és figyelemmel valának készítve, hogy nem csodálkozom, ha egy különben művelt nővel nem tudtam elhitetni, hogy azokat a tanulók rajzolták – és nem nyomtatás.

A jury Köllő Miklós, Páljános György, Stoff János és Sanek Sámuelnek, mint legszorgalmasabb tanulóknak 2–2 aranyat ítélt a kiállított darabokért. És a derék székely fiuk erre érdemesek valának. De legnagyobb elismerést és méltánylást érdemel a műfaragázat lelkes és szorgalmas tanítója Kupcsay János úr, aki valódi odaadással és ügybuzgalommal vezeti tanítványait a műfaragászatban, akiről bátran elmondhatjuk, hogy e téren Magyarországon aligha múlta felül valaki. És a székely nép csak köszönettel adózhat egy ily tanítónak, aki megmutatta, hogy a székelyben is van akarat és kitartás, csak ügyesen vezettessék.”

• KARSA BOTOND, DR. BENCZE MIHÁLY

A SZÉKELYKAPUK-CSÁNGÓ-KAPUK REJTÉLYE

(Folytatás a 3. oldalról.)

A zsuábukok ezenkívül rájöttek, hogy két növendék életfa-sudár összekötésével az életfunkciókra való kedvező hatást erősíteni lehet az alatta tartózkodóknál, sőt még az alatta áthaladóknál is. Ezt az egyszerűsített formát mutatja az előbbi ábra „a” sémája.

Jó pár ezer év telt el, mikorra kialakult a 3.ábra „b” szerinti egyszerűsített séma, miszerint a fiatal életfa ágakat, vagy a vékonyabb törzset fordított U alakra meghajlítva, és a földbe beerősítve az élet funkciókra-hatás sokkal erősebbé válik. A zsuábuk tatrangok (táltosok) különleges képességeikkel az élettani és egyéb hatásokat képesek voltak még tovább erősíteni, mintegy beindítani az életkapukat, mondhatjuk hogy felszentelték azokat. Ezzel kialakult az első „**életkapu**” forma: az egyszerű **patkóív** alkalmazásával, amelyet már több ember, vagy egy közösség számára is igen kedvezően lehetett felhasználni. Valójában ez a székelykapu legrégibb őse!

A zsuábukok korábban tovább vándoroltak a Kárpát-medencéből több irányba, így északkeletre is, és két folyó, az északnyugat felé igyekező Búg (nyugati-Bug) és déli irányba a Fekete-tengerbe ömlő déli-Bug folyó forrásvidékén telepedtek le. Majd ide is megérkeztek később az újabb zsuábuk csoportok is és hozták magukkal az életfa és életkapu kultuszt. A kialakított szakrális és tudásközpontjuk ősi neve: BÚGÁU. [A területet jelenleg Galiciának, régebben Halicsnak nevezték.]

Az első korszak: „az élet kapuja”

Az időszalagon továbbhaladva, ~ m.e. 55.000 körül egy újabb nép jelent meg a Kárpát-medencében: a **szahaka** nép, és főként a Székelyföldön telepedett le. Ugyan kultúrája némileg eltérő volt, mint a zsuábukoké, de ők is az ősi nyelven: az archaikus magyar nyelven beszéltek. A két nép békésen élt egymás mellett, a zsuábuk táltos-tatrangok, és a szahaka thátosok bensőségesen együtt tudtak működni, s egymás tudását igen kedvezően kiegészítették. Már nagyobb települések alakultak ki, hiszen a szahakáknak már voltak főembereik, kiemelt vezetőik, a törzsfőnökök, felettük a Nagyasszonyok (közel tízezer évig matriarchális jellegű volt életük), majd a Nagyfőnökök. Az első Nagyasszony *Inokh** volt, aki Isten által küldött szent táltosasszony: ő volt a *Nagyboldogasszony*, akinek köszönhető a szahakák (a későbbi székelység) összetartozása, feladata, küldetéstudata, és sok-sok ezeréves megmaradása. [*Az Inokh név és feladat párhuzamba hozható az Énok(h) kultusszal, ami a Bibliában is szerepel, Énokh sem hal meg, hanem „az Úr magához vette”. Egyes feltevések szerint a Biblia jelentős részei a babiloni fogság alatt mágus-káldeus hatásra születtek, az ősi szumir mitológia alapján, a hasonlóságok kétségtelenül fennállnak. A szumirok kapcsolata a székely-magyarsággal nem szolgál bizonyításra.]

Ebben az időben tehát két kulturális központ alakult ki: az egyik Székelyföldön az északnyugat felé induló Maros, és délre irányuló Olt forrásvidékén **GYERGYHÓ-1** (Kovácspéter környékén), amely a Nagyasszonyok székhelye is volt, és a másik a fentiekben említett **BÚGÁU** Halics környékén, a hasonlóan kétirányban induló nyugati-Bug és déli-Bug forrásvidékén. Bizony elgondolkoztató ez a párhuzam.

A nagyobb településekhez már kedvezően lehetett alkalmazni az életkapukat is, amelyeket – mint már említettük – a zsuábuk tatrangok és főleg szahaka mesterek, thátosok, tudó emberek az életfából készítettek: vastagodó ágaiból, de a fiatal törzsekből is, patkóalakra hajlítva, gondosan figyelve a szálirányokra, mivel az jelentősen befolyásolta a kapuk aktivitását. Az ábra „b” kialakítású életkapukat már ~ m.e.50.000 körül kiterjedten alkalmazták, miután a tatrangok, a thátosok „megszentelték”, s amivel meg is indították, jelentősen növelték, megemelték a kapu alatt álló, illetve alatta áthaladók számára az életet serkentő, szabályozó hatásokat. A kapuk méretét is növelni tudták, ezáltal nemcsak az emberek, hanem az áthaladó állatok számára is előnyösen alkalmazhatóvá vált. Az életfa hajlítások újabb változatát az ábra „c” sémája mutatja, amely két darabból illesztette az életfa részt, és a kiegészítő, más fából készített oszloppal, szemöldök gerendával valamilyen erősebb kapuformát is jelentett.

(Folytatjuk.)